

hendes heltinder mere rosværdige efter samtidens målestok, navnlig med henblik på kyskhed og trofasthed, eller at gøre deres skæbne mere interessant. Det er f.s.v. karakteristisk for den apologetiske situation som denne vor første heltindehistoriker står i, at hun ikke anfægter de traditionelle idealer og normer for hvad der er rosværdigt og interessant. Udgiveren fremhæver imidlertid at værket, i modsætning til Jammersmindet, synes at have været beregnet på offentliggørelse, og at L.C. derfor har måttet udøve en langt stærkere selvcensur her, f. eks. over for sine anskuelser om forfatning og religionsfrihed. Måske gælder dette også på andre, mere personlige områder. Alligevel kan man beklage at resten af Heltinders Pryd er gået tabt.

I en udførlig kommentar har udgiveren forsøgt at udrede kildeforholdene, dog uden at kunne komme til bunds alle steder, samt noteret de mange ortografiske rettelser mod manuskriptet, der er en overordentlig sjusket afskrift.

Torben Damsholt

G. Parker & L. M. Smith: The General Crisis of the Seventeenth Century. London, Routledge & Kegan Paul 1978. xi+283 s. £ 7.95.

Da Trevor Aston i 1965 publicerede bogen *Crisis in Europe 1560-1660* tog den meget naturligt sit udgangspunkt i E. J. Hobsbawms (intuitivt farvede) og H. R. Trevor-Ropers (temperamentsfulde) krisestudier, som begge fremkom i 1954, samtidig med Roland Mousniers store værk om 15- og 1600-tallets Europa. Sporene af denne tidlige diskussion mærkes endnu i Geoffrey Parkers og Leslie M. Smiths antologi, men også det kan have sin værdi. Bogen, hvis titel uden forbehold (og efter anm. mening med rette) – og iøvrigt med henvisning til samtidens egne fornemmelser – accepterer det generelle krisebegreb, optager således en række af de bidrag, som enten af sproglige eller andre grunde har været vanskeligt tilgængelige; det gælder således Ruggiero Romanos meget kategoriske forsøg på at tidsfæste skellet mellem 1500-tals- og 1600-talsstrukturer til 1619-22. Værdifuldt er det (ikke mindst fra undervisningsmæssige synspunkter), at John Elliotts 'Revolution and Continuity in Early Modern Europe' og Ivo Schöffers skeptiske 'Did Holland's Golden Age coincide with a period of Crisis?' er kommet med, den første ikke mindst ved sin betoning af reaktionerne i 1600-tallet mod statsmagtens overgreb mod privilegieorden og sædvaner, de konservative træk i periodens ustabilitet. Linien føres på denne måde direkte over til Niels Steensgaards grundlæggende analyse, som for første gang fremlægges for den internationale diskussion (se HT 12. r. IV. 1970-71, s. 475-504). På samme niveau ligger også dr. Parkers betoning af polariseringen af de internationale konflikter efter genåbningen af det spansk-nederlandske opgør 1621 og hans (måske lidt kategoriske) understregning af konflikternes materielle baggrund (fremfor konfessionelle); også de nordiske magters indblanding i trediveårskrigen (og dens konsekvenser) får derved nye dimensioner. Mindre interessant er den canadiske historiker, A. Lloyd Moores forsøg på klassifikation af 1600-tallets revolutioner, revolter, reaktioner eller opstande i en statsvidenskabelig knappologi.

Nye aspekter inddrages endelig i astronomen John A. Eddys forbilledligt klare redegørelse for »the 'Maunder Minimum': Sunspots and Climate in the Reign of Louis XIV«. Ironisk nok falder solkongens regeringstid nemlig meget nøje sammen med en periode af omtrent totalt fravær af solpletter og af forstærket kosmisk stråling, som spores i forhøjet koncentration af kulstof-14 i træer. Eddy påpeger gentagne gange mulighederne for, at disse fænomener kan have fremkaldt klimatiske forandringer, men afstår forsigtigt fra forhastede slutninger; sådanne antagelser forudsætter, at det vil være muligt at etablere bindende sammenhænge mellem klima, produktion og priser (eller andre symptomer). Hvad vi foreløbig ved er, at disse astronomiske fænomener åbenbart indtræder for

sent – ca. 1645–1715 – til at have nogen indlysende forbindelse med den 'lille istid' og den produktivitetstilbagegang, der kan konstateres mange steder i europæisk landbrug fra sidste trediedel af 1500-tallet.

E. Ladewig Petersen

Carlo M. Cipolla: Faith, Reason and the Plague: A Tuscan Story of the Seventeenth Century. Brighton (Sussex), Harvester Press 1979. xi+113 s., ill. £ 8.50.

Pestepidemieme omkring 1630 havde almeneuropæisk omfang; i modsætning til 1590'ernes 'hvide død' fulgte den nu i hærenes spor. Den nåede vore breddegrader 1629 og omtrent samtidig – ved åbningen af krigen om Mantua – Norditalien. De seneste års forskning har da også netop meget bredt gjort forsøg på at fastslå epidemiernes vandringer og på at skabe mere præcise diagnoser. Der kan i denne forbindelse henvises til B. Benasars grundige *Recherches sur les grandes épidémies dans le Nord de l'Espagne à la fin du XVIIe siècle* (Paris 1967). På samme måde har J. N. Biraben med værket *Les hommes et la peste en France et dans les pays européens et méditerranéens* (Paris & Haag 1975–77) netop forsøgt at kortlægge epidemiernes omfang og vandringer; værket er et pionérarbejde, men blot næppe udtømmende, dels på grund af sprogbarrierer, dels fordi den litteratur, et sådant syntesarbejde skulde hvile på, endnu er meget utilstrækkelig. Endelig bør det nævnes, at den amerikanske historiker A. B. Appleby har rejst diskussionen om sammenhængene mellem sult og sygdom (jf. HT 80, s. 249).

Den italiensk-amerikanske historiker, Carlo M. Cipollas indfaldsvinkel er en anden. Medens han i bogen *Public Health and the Medical Profession in the Renaissance* (Cambr. 1976) beskæftigede sig med organisationen af lægevæsen og offentlige sundhedskommissioner i Italien, analyserede han i *Christofano and the Plague. A study in the history of Public Health in the age of Galileo* (London 1973) forløbet og omfanget af epidemieme 1629–32 i Toscana, én af 1600-tallets mest katastrofale. Hans seneste bog beskæftiger sig med samme emnekreds og situation, men anskuet fra en ny synsvinkel: Sammenstødet mellem de florentinske sundhedsmyndigheders kamp for at inddæmme og isolere pestangrebet ved karantæneforanstaltninger overfor kirkens traditionelle – og, som man mente, smittefarlige – opbud af gudstjenester eller religiøse ceremonier for at afvende Herrens vrede og befolkningens sabotage eller tilbøjeligheder til kriminalitet.

Selvom næppe mange endnu åbent betvivlede, at epidemieme var vidnesbyrd om *dies irae*, og selvom man endnu ikke havde erkendt smittekanalernes virkelige natur, befinder vi os på tærskelen til den 'videnskabelige revolution'; »sundhedsmyndighederne traf normalt deres afgørelser til fordel for erfaringens lærdom snarere end troens, trods deres religiøse overbevisning og uden tvivl på trods af indre konflikter« (s. 7). Bogens ærinde er derfor »at genkalde alle samfundsgrupperes følelser, holdninger og adfærd i en periode, der på så mange måder ligger vor egen fjernt« (s. 85); og den opfylder på denne baggrund fuldtud sin mission. At andre incitamentet endnu et halvt århundrede tidligere havde spillet en rolle turde fremgå af, at myndighederne i Venezia under den frygtelige epidemi 1575–76 længst muligt søgte at dementere tilstedeværelsen af pest, dels for ikke at skade byens handel, dels af frygt for at provokere et tyrkisk angreb (P. Preto, *Peste e società a Venezia 1576*. Vicenza 1978). Tabene var forfærdende, men respekterede også visse sociale skel.

E. Ladewig Petersen